

Тези доповідей 53-ої наукової конференції молодих дослідників ОНПУ-магістрантів «Сучасні інформаційні технології та телекомунікаційні мережі» //Одеса: ОНПУ, 2018, вип. 53

**СПРОБА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕВОРОТУ В ТУРЕЧЧИНІ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ
ОСНОВНИХ ВЕКТОРІВ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕОЛОГІЇ**

**ПОПЫТКА ВОЕННОГО ПЕРЕВОРОТА В ТУРЦИИ И ТРАНСФОРМАЦИЯ
ОСНОВНЫХ ВЕКТОРОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИДЕОЛОГИИ**

**ATTEMPT OF THE COUP IN TURKEY AND THE TRANSFORMATION OF THE
MAIN VECTORS OF STATE IDEOLOGY**

Науковий керівник – каф. «Політології», канд. істор. наук Грушицька І. Б.,

Грушицкая И. Б., Hrushytska I. B.

Студент – Єременко В. О., Ерёменко В. А., Ieremenko V. O.

Анотація: Проаналізовано характер політичних подій, що відбулися у Туреччині в липні 2016 року й спровокували масштабні внутрішньо- та зовнішньополітичні трансформації в республіці. Висвітлено передумови, основні зовнішні фактори та вжиті турецькою владою заходи задля запобігання наслідків невдалої спроби військового перевороту. Визначено причини поразки заколоту.

Ключові слова: Туреччина, Ердоган, Ататюрк, військовий переворот, політичний режим, ідеологія

Abstract: The nature of the political events that took place in Turkey in July 2016 and provoked large-scale internal and foreign political transformations in the republic has been analyzed. The background, the main external factors and measures taken by the Turkish authorities to prevent the consequences of an unsuccessful military coup attempt are highlighted. The causes of defeat of rebellion are determined.

Keywords: Turkey, Erdogan, Ataturk, military coup, political regime, ideology

Тези доповідей 53-ої наукової конференції молодих дослідників ОНПУ-магістрантів «Сучасні інформаційні технології та телекомунікаційні мережі» //Одеса: ОНПУ, 2018, вип. 53

Аннотация: Проанализирован характер политических событий, произошедших в Турции в июле 2016 г. и спровоцировавший масштабные внутри- и внешнеполитические трансформации в республике. Освещены предпосылки, основные внешние факторы и принятые турецкими властями меры для предотвращения последствий неудачной попытки военного переворота. Определены причины поражения мятежа.

Ключевые слова: Турция, Эрдоган, Ататюрк, военный переворот, политический режим, идеология

Півтора десятиліття, що пройшли з моменту приходу до влади Реджепа Ердогана, помітно змінили Туреччину та її сприйняття зовнішнім світом. Проте у липні 2016 р. відбулася спроба усунення президента республіки від влади внаслідок військового перевороту. Мета роботи: проаналізувати характер подій, що відбувалися у Туреччині в липні 2016 р. та визначити передумови, причини поразки заколоту та його наслідки.

Турецька республіка – держава, створена на початку 1920-х років Мустафою Кемалем Ататюрком внаслідок розпаду Османської імперії та повалення монархії. Туреччина – це 16-та економіка світу, держава, що володіє однією з найсильніших армій (друга в НАТО) та має значний вплив у ісламських країнах. Та разом з цим, Туреччина має погані відносини з деякими своїми сусідами (Вірменія, Сирія, Ірак), частина з яких охоплена війною, що загрожує безпеці самої Туреччини [1].

З 2014 року дійсним президентом Туреччини є Реджеп Ердоган, у минулому – прем'єр-міністр. Після приходу до влади Партії справедливості й розвитку (Ердоган – лідер партії) в 2002 році відбувався поступовий перегляд ідейних засад держави, закладених засновником республіки Кемалем Ататюрком. Наслідком реформ Мустафи Кемалю стала своєрідна “м’яка контрреволюція” Р. Ердогана [2]. Політика, яку він проводив, розділила країну та не могла не викликати суттєву протидію наслідних кемалістів (кемалізм – ідеологія турецького націоналізму, що була висунута Кемалем. Нині вважається офіційною

ідеологією Турецької республіки) та прихильників лаїцизму (лаїцизм – течія за звільнення суспільства від впливу релігії та створення світської країни). Це пояснює передумови вжитої 15 липня 2016 року окремими частинами збройних сил та жандармерії Туреччини спроби здійснити військовий переворот в країні [3]. Це була перша поразка військових у новітній турецькій історії. Зазвичай турецькі військові відсторонювали цивільних політиків від влади, коли гостра внутрішньополітична криза приводила до паралічу інститутів державної влади, коли з'являлася зовнішня загроза, або коли загострювалася курдська проблема. До цих проблем у сучасній Туреччині додаються критичні настрої в національних ЗМІ, прояви загальної мілітаризації як у внутрішній, так і у зовнішній політиці, а також загострення інтересу суспільства до проблем безпеки [4].

Аналітики вбачають наступні можливі причини спроби державного перевороту:

По-перше, на відміну від більшості турецьких політиків, що вийшли з інтелігентних сімей, були прихильниками вестернізації Туреччини та продовжували політику Кемалю, Ердоган мав складне життя й був вихідцем з народу. Головний момент біографії президента – його релігійна кар'єра. Він – противник деяких світських реформ Ататюрка (зокрема, заборона носіння хіджабу у державних закладах, заміна арабських слів у турецькій мові на англійські та французькі, заборона азану (заклик до молитви) на арабській і заміна його на турецьку, заборона носіння деяких елементів національного одягу). Попри відсутність відкритої критики реформ, саме Ердоган зняв заборони, введені Кемалем. Саме тому з моменту приходу до влади він не знайшов підтримки від армії через свої консервативні погляди [1].

По-друге, зміна вектору зовнішньої політики Туреччини. Якщо раніше країна дотримувалася проамериканського напрямку, то з приходом Ердогана головним стало зближення з ісламськими країнами. Також збільшуються масштаби економічного співробітництва Туреччини з КНР та у самій країні починається виробництво власних

моделей танків, крилатих ракет та винищувачів п'ятого покоління. Таким чином, зменшується попит на американське озброєння, що не вигідно американським військовим компаніям. Також прагнення Туреччини проводити незалежну від санкцій Вашингтону зовнішню політику не знаходило відгук у США. Під час самого повстання США зайняли нейтральну позицію і вже після того, як стало зрозуміло, що переворот не вдався й Ердоган залишився при владі, виразили підтримку демократично обраному Уряду Туреччини [1].

По-третє, активне втручання військових у політику завжди було відмінною рисою Туреччини. Реджеп Ердоган за роки при владі зробив багато, щоб позбавити армію колишнього впливу. З 2008 року уряд проводив активні чистки в армії. Військові розуміли, що втрачають вплив [4].

Вночі з 15 на 16 липня в Туреччині була вжита спроба військового перевороту. Бунтівники захопили мости через Босфор, у повітря були підняті винищувачі, на вулицях Стамбулу та Анкари почулися постріли, був захоплений один з каналів телебачення, вимкнений Інтернет. Представники путчистів виступили із заявою про те, що турецькі військові повністю взяли ситуацію у країні під контроль. На вулицях Стамбулу та біля міжнародного аеропорту ім. Ататюрка з'явилися танки, у столиці пролунав потужний вибух і будівля парламенту була також оточена танками. Ударні гелікоптери відкрили вогонь проти демонстрантів, що вийшли на вулиці. Тим часом в Анкарі бронетехніка та гелікоптери почали обстріл будівлі парламенту, по якому були нанесені бомбові удари. Проте вже через декілька годин керівництву країни вдалося стабілізувати ситуацію [2].

Путчисти намагалися захопити президента Ердогана, що відпочивав у м. Мармарис. Проте група захоплення прибула вже після того, як президент покинув готель, а спрямовані на перехоплення літаки не змогли наздогнати президентський літак. Вже із Стамбулу Ердоган звернувся до громадян країни та закликав своїх прихильників вийти на вулиці та зупинити путчистів. З мінаретів залунали заклики «захистити демократію», та десятки тисяч

людей вийшли на вулиці та площі турецьких міст. Вони зупинили військову техніку та роззброїли солдатів. Показово, що у натовпах прихильників президента було чимало священнослужителів [2].

Згідно даних, що оголосив Ердоган, внаслідок спроби державного перевороту загинули 246 людей, не рахуючи путчистів, 2185 людей отримали поранення. Вже в перші дні було затримано 4060 людей, серед яких 103 генерали. Як зазначив президент, після спроби путчу владою Туреччини було затримано в загальній кількості близько 10,4 тис. людей [5; 6; 7].

Драматичні події навколо спроби військового перевороту нанесли не тільки матеріальний, але й суттєвий іміджевий збиток турецькій державі. Так, міністр митниці та торгівлі країни Бюлент Тюфенкчи вказав, що за попередніми підрахунками економічний збиток внаслідок перевороту склав, як мінімум, 300 млрд. турецьких лір (близько 100 млн. доларів). Міністр зазначив, що збройний бунт негативно вплинув на імідж держави [2].

Міжнародна реакція на спробу перевороту в Туреччині була неоднозначною. Росія висловила підтримку Ердогана. Натомість союзні Туреччині держави НАТО і головний союзник – США не поспішали підтримати турецького президента. Західна преса в ці дні якщо і не висловлювала відкритого співчуття бунтівникам, то зовсім не була солідарна з Ердоганом, а головною темою стали арешти серед змовників та порушення прав людини в ході придушення спроби бунту [2].

Серед причин поразки заколоту необхідно зазначити спонтанність та погану організацію військового бунту, що виражається у відсутності єдності серед військових, проведення слабкої компанії у ЗМІ. Але головне, що зупинило путч - це громадяни Туреччини, причому не тільки прихильники Ердогана і його партії, але і то більшість простих людей, хто пов'язав з Ердоганом надії на краще майбутнє. Повернення до ісламу,

нехай і до помірного, також благотворно вплинуло на зростання популярності Ердогана: адже релігія після заснування республіки була десятки років під контролем держави [2]

У самій Туреччині після невдалої спроби перевороту розгорнулася масштабна чистка армії, жандармерії, поліції, державних органів, ЗМІ, бізнес-структур. Події, що відбулися в липні 2016 року, дали змогу Ердогану отримати нечувану підтримку турецького суспільства та затвердитися в якості єдиного ідеолога всього турецького суспільства особливо після втілення ідеї розширення повноважень голови держави та перетворення Туреччини з парламентської республіки у президентську [8]. 16 квітня 2017 року в Туреччині був проведений конституційний референдум. Основним питанням, винесеним на референдум стало схвалення 18 поправок до чинної Конституції, що передбачають збільшення числа депутатів парламенту, скасування поста прем'єр-міністра, реформування Верховної ради суддів і прокурорів, а також перехід від парламентської форми правління до президентської республіки [9, с. 207].

Отже, невдала спроба військового перевороту спровокувала масштабні внутрішньо- та зовнішньополітичні трансформації в Туреччині, що відкрили якісно новий етап її розвитку. Вони здатні пришвидшити повернення країни до політики, заснованої на усвідомленні себе як регіональної держави із власним баченням своїх інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Салех Сейидли Попытка военного переворота в Турции: Причины и последствия.
Режим доступа: <https://sinatistis.wordpress.com/2016/08/23/aompritrac/>
2. Надеин-Раевский В.А. Попытка военного переворота и трансформация режима в Турции. Режим доступа:
https://www.imemo.ru/files/File/magazines/Zapad_Vostok/2017/Nadein-Raevskii_Popitka_123-128.pdf
3. Шесть принципов кемализма. Их основное политическое и социальное содержание. Режим доступа:
http://mgimotc.ucoz.ru/stuff/politicheskaja_sistema_turcii/politicheskaja_sistema/shest_principov_kemalizma_ikh_osnovnoe_politicheskoe_i_socialnoe_soderzhanie/4-1-0-29
4. Шлыков П. Дежавю 70-х: будут ли военные снова править Турцией? Режим доступа: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1468738380>
5. Эрдоган: в Турции возможна новая попытка путча. Режим доступа: :
<http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/3476195>.
6. Шокирующие цифры: во что обошлась Турции попытка переворота. Режим доступа: <https://rian.com.ua/analytics/20160807/1014354234.html>
7. Танир И., Вальсамаки А. Турция еще больше отдаляется от Запада. Режим доступа: <https://rus.azattyq.org/a/turtsiya-zapad-gulen-repressii/27920322.html>
8. В Турции проведут референдум в связи с одобрением перехода на новую форму правления. Режим доступа: <http://ren.tv/novosti/2017-01-21/v-turcii-provedut-referendum-v-svyazi-sodobreniem-perehoda-na-novuyu-formu>
9. Мамедова А. Процесс европейской интеграции Турции: основные реформы государственного строя и правовой системы // Национальный юридический журнал: теория и практика. 2017. № 4. с. 203-207.